

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Põhikooli mitme aine õpetaja õppekava

Katrin Järvsoo
KIRJANDUSE LÕIMIMINE 4. KLASSI EESTI KEELE TUNDIDES
TARTU KOOLIDE NÄITEL
Magistritöö

Juhendaja: Mari Niitra, lastekirjanduse nooremlektor

Tartu 2025

KOKKUVÕTE

Kirjanduse lõimimine 4. klassi eesti keele tundides Tartu koolide näitel

Lõimimine võib olla keeruline, kuid kui seda plaanitult ja regulaarselt teha, siis on see nii õpilastele kui ka õpetajatele väga kasulik. 4. klassi aines „eesti keel“ on põhikooli riikliku õppekava järgi keel ja kirjandus lõimitud ehk õpetajatel pole muud võimalust, kui lõiminguga tegeleda. Sellest tulenevalt on püstitatud uurimiseesmärk: uurida, kuidas Tartu koolide 4. klasside õpetajad lõimivad keelt ja kirjandust olukorras, kus riiklik õppekava käsitleb lõimimist üldpõhimõttena, kuid ei sätesta selle täpseid rakendusviise. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi üheksa poolstruktureeritud intervjuud Tartu koolide 4. klasside õpetajatega. Eesti keele ja kirjanduse lõimimine on õpetajatele loomulik ning lõimingut toetavad ka kasutusel olevad õppematerjalid. Kirjanduse osakaal sõltub õpetajatest endist ning igas tunnis võib olla see erinev. Põhikooli riikliku õppekava kirjanduse ainekava eesmärkide täitmiseks toetatakse peamiselt õpikule ja töövihikule, kuid püütakse ka tervikteoste lugemisega õpilastes lugemishuvi tekitada.

Võtmesõnad: eesti keel, kirjandus, lõimimine, 4. klass

ABSTRACT

Integrating Literature in 4th grade Estonian language class on example of Tartu school teachers

Integration can be challenging, but if done in a planned and regular manner, it is very beneficial for both students and teachers. In 4th grade Estonian, language and literature are integrated by the curriculum, leaving teachers no option but to engage in integration. The aim of this study is to give an overview of the integration of literature in 4th grade Estonian language class based on the example of teachers from Tartu schools. To achieve this goal, nine semi-structured interviews were conducted with 4th grade teachers from Tartu schools. The integration of Estonian language and literature is natural for teachers, also the study materials support this integration. The proportion of literature depends on the teachers themselves and can vary in each lesson. To fulfill the objectives of literature, teachers primarily rely on textbooks and workbooks, but they also try to create reading interest in students through books.

Keywords: Estonian language, literature, integration, 4th grade

SISUKORD

KOKKUVÕTE	2
ABSTRACT.....	2
SISSEJUHATUS	4
TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	5
Lõiming.....	5
Eesti keele ja kirjanduse õpetamine 4. klassis	6
METOODIKA	9
Valim.....	9
Andmekogumine.....	10
Andmeanalüüs.....	11
TULEMUSED	12
Eesti keele ja kirjanduse lõimimine	13
Kirjanduse osakaal eesti keele tundides.....	19
Kirjandusõpetuse eesmärkide täitmine	20
ARUTELU	25
TÄNUSÕNAD.....	28
AUTORSUSE KINNITUS	28
KASUTATUD KIRJANDUS.....	29
LISA 1. Intervjuu küsimuste kava	33
LISA 2. Väljavõte transkriptsioonist	35
LISA 3. Näidis kodeerimisest.....	36
LISA 4. Pea- ja alamkategoriate jagunemine	37

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariigi haridusseaduses on märgitud, et esimene kooliaste on 1.–3. klass ning teine kooliaste on 4.–6. klass. (Põhikooli riiklik..., 2011) Lugesdes aga lähemalt põhikooli riikliku õppekava ainevaldkonda „Keel ja kirjandus“, on näha, et 1.–4. klassis on õppeained eesti keel ja kirjandus omavahel lõimitud. (Põhikooli riiklik..., 2023) Esimeses kooliastmes (1.–3. klass) õpetab eesti keelt klassiõpetaja ning nendel algusaastatel kujundatakse peamiselt kuulamist ja kõnelemist ning õpetatakse esmaseid oskusi lugemiseks ja kirjutamiseks. Teine kooliaste jaguneb keele ja kirjanduse poolest kaheks osaks: 4. klass ja 5.–6. klass. Esimest poolt ehk 4. klassi peetakse üleminekuaastaks, kus eesti keel on üks õppeaine, milles on keel ja kirjandus endiselt omavahel lõimitud, ning ainet õpetab endiselt klassiõpetaja. Alles teises pooles ehk 5. klassis jaguneb eesti keel kaheks eraldi aineks: eesti keel ja kirjandus, ning ainet hakkab tavaliselt õpetama eesti filoloogi haridusega õpetaja. (Uibu & Voltein, 2010a)

Lõimingu mõistet ning selle olulisust on mainitud mitmetes Eesti õppekavades. Selle aktiivset läbiviimist oodatakse õpetajatelt, kuid siiski pole täielikku selgust ega kindlustunnet selle teostamisel. (Kuusk, 2010) Tulenevalt lõiminguga seotud segadusest, jäetakse tihti lõpptulemusena lõiming planeeritavast õppetegevusest hoopiski kõrvale (Remm, 2018). Siiski pole 4. klassi eesti keeles võimalik kirjanduse osa täielikult kõrvale jätta – õpetajatel peavad olema lõimimisoskused ning nad peavad tegema valiku, kuidas keelt ja kirjandust omavahel siduma hakata. Tomp (2016) vaatles oma magistritöö raames 4. klassi õpetajate emakeeletunde. Tema tööst tulevad muuhulgas välja ka erinevad lõimimise viisid, mida õpetajad üle Eesti on 4. klassi eesti keele tundides kasutanud. Kasutusel on nii vertikaalne lõiming, kus eesti keel ja kirjandus on jagatud eraldi tundideks, kui ka horisontaalne lõiming, mispuhul keel ja kirjandus on omavahel lõimitud ühtseks tervikuks ja eraldi tunde ei eristata.

Magistritöö eesmärk on uurida, kuidas Tartu koolide 4. klasside õpetajad lõimivad keelt ja kirjandust olukorras, kus riiklik õppekava käsitleb lõimimist üldpõhimõttena, kuid ei sätesta selle täpseid rakendusviise. Töös intervjuueritakse erinevate Tartu koolide õpetajaid ning antakse ülevaade nende seisukohtadest ja arusaamadest, kuidas nemad 4. klassis keelt ja kirjandust õpetavad ning milliseid lõiminguviise seejuures praktiseerivad.

TEOREETILINE ÜLEVAADE

Lõiming

Lõiming ehk integratsioon või integreeritud õpe on erinevate ainete või valdkondade omavaheline sidumine. Lõimingu eesmärk on toetada õpilaste terviklikku arusaamist teadmistest ja nende rakendamisest elulistes olukordades. (Drake & Burns, 2004) Eristatakse mitmeid lõimingutasandeid: näiteks intradistsiplinaarne (ühe aine sees) ja interdistsiplinaarne (mitme aine vahel) – mille rakendamine eeldab õpetajalt teadlikku kavandamist ning oskust siduda erinevaid õpiväljundeid tervikuks (Fogarty, 1991). Doull ja Ogier (2024) toovad esile, et integreeritud õpe võimaldab õpilastel tegeleda süvitsi aktuaalsete teemadega, ühendades teadmisi erinevatest õppeainetest. Beane (1997) rõhutab, et lõimitud õppekava ei tähenda pelgalt ainete ühendamist, vaid pigem teadmiste korraldamist viisil, mis toob esile seosed eri valdkondade vahel ning seob õppimise õpilaste isikliku elu ja kogemustega. Näiteks toovad Hann ja Hagelman (2021) esile, et kahe õppeaine, mis ei ole traditsioonilises mõttes sarnased, lõimimine on tõhus viis aidata õpilastel mõista oma rolli keskkonnas ja ühiskonnas, sidudes lugemiskogemused isikliku ja ühiskondliku vastutusega. Läbi lõimingu on võimalik luua terviklik teadmiskäsitlus ehk omandatud teadmisi ei kasutata eraldi, vaid omavahel seotuna. Selleks, et õpilasel tekiks koolis õpitu põhjal terviklik maailmapilt, peab ühes aines õpitud teemat rakendama ka teistes situatsioonides. Lõimimine võimaldab uut ja olulist informatsiooni põhjalikumalt õppida. (Kuusk, 2010) Kokkuvõtlikult saab öelda, et integreeritud õpe toetab õpilase kriitilist mõtlemist, loovust, suhtlemist ja koostööd – kõiki 21. sajandi võtmeoskusi (Ye & Xu, 2023).

Põhikoolil on suur roll lapse harimisel ja kasvatamisel: soovitakse kasvatada loovaid ja mitmekülgseid isiksusi, kes teostavad ennast täisväärtuslikult perekonnas, tööl ja avalikus elus. Teadmiste, väärtushinnangute ja praktiliste oskuste omandamine ning arendamine peaks toimuma kooli, kodu ja muu elukeskkonna ühistoime tulemusel. (Põhikooli riiklik..., 2011) Mistõttu on lõimitud õpe väga vajalik nii erinevate ainete kui ka ühe aine teemade õpetamisel. Lõimingu eesmärk on aidata õpilasel ära tunda ning mõista teadmiste ja oskuste vahelisi seoseid. Läbi selle on võimalik õpilasel uut informatsiooni ka igapäevaelus mitmekesiselt rakendada.

Integreeritud lähenemised aitavad murda valdkondade vahelisi piire ning arendada oskusi, mis on olulised nii töö- kui ka kodanikuelus. Eriti kiiresti muutuv ja ettearvamatult maailmas võimaldab lõiming paremini valmistuda tulevaste probleemide lahendamiseks, mille täpne olemus võib olla ettearvatu. (Crystal *et al.*, 2024)

Lõimimine ei ole kohustuslik, kuid lõimides mõtestatult ja planeeritult omavahel erinevaid õppeaineid ja teemasid, on võimalik õpilastele pakkuda põnevat õppesisu. Samuti saab vähendada nii õpilastele tunnis antavate ülesannete ja koduste tööde mahtu kui ka õpetajate endi töökoormust. (Ainetevahelise..., *s.a.*) Lisaks sellele toetab lõiming õpilase isiksuse kujunemist ning motiveerib õppetöös osalemist, muutes õpikogemuse meeldivamaks nii teadmiste kui ka võimalike rakenduste poolest (Huvitav Kool, 2022). Sellise lähenemise edukus sõltub aga eelkõige läbimõeldud planeerimisest ja õpetajate omavahelisest koostööst (Rhodes *et al.*, 2024).

Emakeele ja kirjanduse lõimimine ei ole oluline mitte ainult Eestis, vaid on ka laialdaselt uuritud teema rahvusvahelistes pedagoogilistes uuringutes. Rahvusvaheline teaduskirjandus rõhutab, et lõimimine loob tugeva aluse interdistsiplinaarseks õppeks, kus erinevad teadmised ja oskused omandatakse terviklikult. Lõiming toetab õpilaste arusaama sellest, kuidas erinevad õppevaldkonnad on omavahel seotud, arendades samal ajal nende analüütilist mõtlemist ja seoste loomise oskust – oskusi, mis on igapäevaeluks hädavajalikud. (Nambiar, 2024) Keeleõpetuse ja kirjanduse lõimimine rikastab sõnavara ning aitab õpilastel kohata mitmekesisist ja tähendusrikast keelt erinevates kontekstides: keelekasutus muutub teadlikumaks ja sisukamaks (Ebberts, *s.a.*).

Eesti keele ja kirjanduse õpetamine 4. klassis

Põhikooli esimeses kooliastmes ehk 1.–3. klassis õpetatakse eesti keelt ja kirjandust integreeritult ehk lõimitult. Teise kooliastme alguses ehk 4. klassis on endiselt eesti keel ja kirjandus omavahel lõimitud ühtseks aineks „eesti keel“. (Uibu & Voltein, 2010a) Põhikooli riikliku õppekava järgi arendatakse 1.–4. klassis esmajoones suhtlus-, lugemis- ja tekstiloomesuskust ning samuti ka õigekeelsust. Lisaks peavad eesti keele tunnid sisaldama eri žanrites ilukirjanduslike tekstide lugemist, jutustamist ja kirjutamist. (Põhikooli riiklik..., 2023) Esimesel neljal põhikooli

õppeaastal õpetab ja suunab õpilasi klassiõpetaja, kes õpetab kõiki põhiaineid, nagu eesti keel, matemaatika ja loodusõpetus.

Kirjandus arendab õpilastes kriitilist mõtlemist, analüüsisioskusi ning iseseisvat argumenteerimist. Lisaks toetab see sallivust, kujutlusvõimet ja emotsionaalset intelligentsust, aidates lastel mõista nii enda kui ka teiste tundeid. Samuti soodustab kirjanduslike tekstide lugemine isiksuse arengut, väärtushinnangute kujunemist ning positiivsete hoiakute omandamist. Kirjandus aitab lastel paremini toime tulla isiklike probleemidega ning soodustab lugemishuvi ja regulaarsete lugemisharjumuste kujunemist. (Stan, 2015) Samuti mängib kirjandus keeleõppes olulist rolli, pakkudes lastele huvitavat ja tähenduslikku õpikeskkonda ning rikastades nende sõnavara ja suulist keeleoskust (Ghosn, 2002).

Kirjanduse õpetamine on koolides jäänud tahaplaanile, sest rõhk on nihkunud peamiselt keeleoskuste ning faktiteadmiste õpetamisele. Kirjandust on käsitletud kui osana eesti keelest, mitte täiesti eraldiseisva aina, mistõttu on selle tähtsus õppetöös vähenenud. Vähenenud kontaktundide hulk ja liialt teoreetiline õppesisu on viinud selleni, et tekstidega sisuline töö, kirjanduse õpetamise tuum, on jäänud tahaplaanile. (Vallik, 2006) Neljandas klassis õpetatakse kirjandust peamiselt eesti keele õpiku alusel, kus kirjanduslikud tekstid on kohandatud vastavalt õppesisule. Õpikutes leiduvad kirjandustekstid on tihti kohandatud vastavalt laste keele- ja mõtlemisvõimele ning aitavad tasakaalustada õppijate keeleoskust ja tekstide keerukust, toetades nii keelelist kui kultuurilist arengut (Milković *et al.*, 2025).

Teise kooliastme alguseks ehk 4. klassiks on õpilane omandanud lugemissoravuse ning kirjanduse tund on pigem tekstikeskne ehk loetakse palju tekste, mida hiljem analüüsitakse ning mille üle koos arutletakse. Samuti omandatakse läbi loetud tekstide ka uusi sõnu ja väljendeid. Kuigi keeleõpetuses on üheks olulisemaks osaks kuulamisoskuse arendamine ja seetõttu peaks ka 4. klassis jätkama teksti vastuvõtu arendamist just kuulamise teel (Uibu & Voltein, 2010b), pole kirjanduse õppimine ilma lugemiseta võimalik. Õpilased peavad lugema nii koolis kui ka kodus, sest ilma selleta kirjanduseesmärke ei saavutata. (Org, 2022)

Võrreldes esimese kooliastmega on teise kooliastme keele ja kirjanduse õpitulemustes välja toodud mitmed valdkonnad, nagu suuline ja kirjalik suhtlus, teksti vastuvõtt, tekstiloome ja keeleteadlikkus. Õpilane peab lugema sobivaid tervikteoseid nii eesti kui ka maailma lastekirjandusest. (Põhikooli riiklik..., 2023) Lisaks soovituslikule kirjandusele loetakse ka muid

eakohaseid õpi- ja tarbetekste, mis üldjuhul pärinevad kooli eesti keele õpikust. Neljanda klassi eesti keele õpikutes on keeleõpetus ja kirjandusõpetus omavahel lõimitud nii, et eesti keele ja kirjanduse peatükid vahelduvad ning on seotud tekstiõpetuse kaudu. (Eesti keele..., *s.a.*) Samuti on töövihikute keelelised ja kirjanduslikud ülesanded seotud õpikus olevate tekstidega. Heas eesti keele õpikus on sellised tekstid, mis toetavad õpilaste arengut, kuid samal ajal tekitavad lastes ka huvi ja elevust (Leesi, 1997). Sellised õppematerjalid toetavad eesti keele ja kirjanduse õpetamist ja lõimimist ning on õpetajale suureks abiks, sest lõiming on aeganõudev tegevus, mis nõuab õpetajalt vajalikke oskusi.

Eesti keele ja kirjanduse lõimimine on emakeeleõpetuses üks keerukamaid valdkondi, kuigi nende kahe aine koos õpetamine võib tunduda tegelikult loomulik (Ehala, 2010a). Lõimingu olulisust on mainitud kõikjal ning õppekavades näeb seda mõistet aina tihedamini. Siiski on alates 5. klassist keel ja kirjandus eraldi õppeainetena, mitte lõimitud ühtseks. Laialdaselt on levinud aga arvamus, et eesti keelt ja kirjandust peaks õpetama komplekselt ühtse õppeainena teise kooliastme lõpuni (Uibu & Voltein, 2010a). Ehala (2010b) hinnangul puudub mõistlik meetod eesti keele ja kirjanduse ühendamiseks. Seda takistab sügavalt juurdunud ainekeskne õpetamispraktika, mille kohaselt on eesti keel ja kirjandus sisu poolest erinevad õppeained ning neid peaks seetõttu ka eraldi õpetama. Seda pole aga reaalsuses võimalik täielikult teha, sest üht ei saa õpetada ilma teiseta. Kui keelt ja kirjandust õpetada eraldi õppeainetena nii, et neid omavahel ei lõimi, jääb õpilasel tervikliku pildi loomine ning pädevuste arendamine puudulikuks. (Ehala, 2010b) Eesti keele ja kirjanduse lõiming toetab ka teiste valdkonnapädevuste saavutamist: suulist ja kirjalikku väljendusoskust ning suhtlusoskust. Läbi keele ja kirjanduse õpitakse lugema ja seejuures ka mõistma erinevat liiki tekstide sisu, mida igapäevaelus vaja läheb. Keele abil mõistetakse kirjandust ning läbi kirjanduse arendatakse sõnavara ning avardatakse maailmapilti. (Org, 2010) Selline lõimitud õpe võimaldab õpilasel eesti keele ja kirjanduse vahel luua tervikpilti, mida peale kooli just iseseisvas elus vaja läheb.

Uurimisprobleem on välja selgitada, kuidas 4. klassi õpetajad lõimivad omavahel eesti keelt ja kirjandust. Põhikooli riikliku õppekava ainevaldkonnas „Keel ja kirjandus“ on välja toodud ainekavad, õpitulemused ja hindamine esimese ja teise kooliastme kaupa. Eesti keelt ja kirjandust õpetatakse 4. klassis lõimituna nii, nagu seda tehakse ka esimeses kooliastmes. Kuna 4. klass kuulub aga teise kooliastmesse, siis jääb see justkui esimese ja teise kooliastme vahele

üleminekuaastaks, kus kõiki õppaineid õpetab veel klassiõpetaja, aga õpitulemused ja hindamine toimub teise kooliastme õppekava järgi. Töö eesmärk on uurida, kuidas Tartu koolide 4. klasside õpetajad lõimivad keelt ja kirjandust olukorras, kus riiklik õppekava käsitleb lõimimist üldpõhimõttena, kuid ei sätesta selle täpseid rakendusviise. Uurimiseesmärgi põhjal sõnastati kolm uurimisküsimust.

- 1 Kuidas lõimitakse 4. klassi aines „eesti keel“ keelt ja kirjandust?
- 2 Milline osakaal on kirjanduse õpetamisel 4. klassi eesti keeles?
- 3 Kuidas toetatakse 4. klassi eesti keele tundides kirjandusõpetuse eesmärkide täitmist?

METOODIKA

Valim

Töös kasutati sihipärast valimit ehk valimi moodustasid õpetajad, kes vastasid autori poolt määratud tingimustele (Rämmer, 2014). Sihipärase ehk ettekavatsetud valimi puhul püütakse populatsioonist leida kõige tüüpilisemad esindajad, kes valitakse ettekavatsetult ja kindlate kriteeriumide alusel (Õunapuu, 2014b). Nimetatud mittetõenäosuslik valim sobib sellesse uurimistöösse, sest valimisse otsiti küsitletavaid kindlate kriteeriumide alusel. Käesoleva magistr töö valimi suurus on 9 õpetajat, kes õpetavad Tartu linnas riikliku õppekava järgi 4. klassis eesti keelt. Valimi moodustanud õpetajad töötavad kõik erinevates Tartu linna koolides. Valimi tingimused olid, et õpetaja töötaks Tartu linnas ning annaks eesti keele tunde 4. klassis, lisatingimusi vanuse või muu sellise osas autor ei seadnud. Uuringus osalenud õpetajatega võeti personaalselt ühendust läbi kooli kodulehtedel olevate e-maili aadresside. Kutse uuringus osalemiseks saadeti kõikidele Tartu linna koolide 4. klasside eesti keele õpetajatele.

Uuringus osalejaid teavitati, et intervjuu andmine on vabatahtlik ning neil on õigus igal ajal intervjuu katkestada või küsimustele mitte vastata. Lisaks lubati hoida osalejate andmed konfidentsiaalsetena ning tagada andmeanalüüsis nende anonüümsus. Igal uuringus osalenud

õpetajal on oma kood, mis koosneb sõnast „vastaja“ tuletatud tähisest „V“ ja järjekorranumbrist. Näiteks seitsmes vastaja on kodeeritud: V7.

Andmekogumine

Käesolevas magistritöös koguti andmeid kvalitatiivselt. Selline andmekogumine võimaldab osalejatel saadud kirjeldusi tõlgendada toetudes üldistele seisukohtadele (Laherand, 2010). Kvalitatiivne uurimistöö püüab avada lisaks intervjuudest saadud otsesele infole ka varjatud aspekte ning läbi selle jõuda uuritava nähtuse tegeliku olemuseni (Õunapuu, 2014a). Töös koguti andmeid poolstruktureeritud intervjuudega, milles kasutati varem koostatud intervjuukava (lisa 1), kuid küsitluse läbiviimisel muudeti kas küsimuste esitamise järjekorda või küsiti täpsustavaid küsimusi (Lepik *et al.*, 2014). Intervjuukava koostamisel lähtuti eelkõige töös püstitatud uurimisküsimustest. Intervjuu alguses küsiti 3 sissejuhatavat küsimust ning küsitluse põhiosas 18 sisuküsimust – kokku oli intervjuus 21 küsimust.

Andmekogumisel tehti läbi ka prooviintervjuu, mille abil kohandati intervjuukava: tõsteti ümber mõned küsimused selleks, et nende järjekord oleks loogilisem ja sujuvam (Lepik *et al.*, 2014). Kuna peale prooviintervjuud ei muudetud küsimuste sisu poolest midagi, siis otsustas töö autor saadud andmeid selles magistritöös ikkagi kasutada.

Tartu linna 4. klasside eesti keele ja kirjanduse õpetajatele saadeti kiri, kus anti ülevaade magistritööst, kutsuti osalema intervjuus ning selgitati ka nende anonüümsust andmeanalüüsil. E-maili aadressid sai autor koolide kodulehelt ning kõik kirjad saadeti personaalse pöördumisega, lootes sel viisil aktiivsemat osalust. Õpetajatele, kes olid nõus uuringus osalema, anti valik kohtuda näost näkku või teha intervjuu läbi Skype'i. Selles magistritöös tehtud intervjuud toimusid kõik Skype'i vahendusel. Intervjuud salvestati nii seal samas veebikeskkonnas videotena kui ka telefoni salvestusrakendusega.

Intervjuud kestsid 9–53 minutit, keskmise intervjuu pikkus oli 32 minutit, mille käigus tutvuti lühidalt, räägiti lõputöö eesmärgist ja suunast ning selgitati ka konfidentsiaalsust ehk lubati, et salvestatud helifaile ning transkriptsioone näevad ainult uurimistööga seotud isikud.

Lisaks andis intervjuuerija osalejale teada sellest, kui vestlust salvestama hakati. Intervjuu lõpus tänati õpetajaid osalemise eest ning anti märku, kui heli salvestamine lõpetati.

Andmeanalüüs

Uurimistöe andmeanalüüsis kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis võimaldab analüüsida saadud vastuseid nii, et arvesse saab võtta ka ridade vahele peidetud sõnumeid, vihjeid või mõtteid (Kalmus *et al.*, 2015). Intervjuudest salvestatud helifailid transkribeeriti (lisa 2), kasutades selleks veebipõhist kõnetuvastussüsteemi (Olev & Alumäe, 2022). Automaatselt transkribeeritud tekstis oli siiski palju vigu, mida tuli helifaile üle kuulates käsitsi parandada.

Intervjuu salvestuse kuulamine ning transkriptsiooni käsitsi parandamine võttis kokku aega 20–146 minutit, keskmiselt võttis ühe transkriptsiooni parandamine aega 80 minutit. Mõned helifailid olid eriti halva kvaliteediga, sest vestlused olid salvestatud läbi nõrga intervjueeritava poolse internetiühenduse. Seetõttu veebipõhine kõnetuvastussüsteem ei suutnud teksti korrektselt tuvastada ning selliste failide parandamine võttis keskmisest kauem aega. Automaatselt transkribeeritud teksti maht oli kokku 90 lehekülge, peale käsitsi parandamist oli teksti 82 lehekülge. Peale paranduste tegemist oli kõige lühem transkriptsioon 3 lehekülge ning kõige pikem 20 lehekülge. Helifailide tekstiks muutmisel kasutati valikulist transkribeerimist, mille puhul kirjutati sõna-sõnalt välja kõik see, mis on seotud uurimisküsimustega, ning jäeti välja muudel teemadel räägitud tekst (Linno, *s.a.*).

Pärast helifailide transkribeerimist analüüsiti andmeid kvalitatiivselt. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldas autoril keskenduda teksti olulisematele osadele ning analüüsi käigus saada püstitatud teemadest terviklik ülevaade (Kalmus *et al.*, 2015). Esimese sammuna hakati uuringust saadud andmeid kodeerima (lisa 3). Kodeerimisel anti tekstilõikudele koodid ehk sildid, mille abil jaotati tekst osadeks, et seejärel hakata nende abil põhjalikumalt sisuanalüüsi tegema. Selles uurimistöös kasutati induktiivset kodeerimist ehk kõik koodid ja nendest tulenevad kategooriad on loodud kodeerimise ajal (Kalmus *et al.*, 2015) Intervjuudest saadud andmed kodeeriti QCMap programmiga (Mayring, 2022). Keskmiselt võttis ühe intervjuu kodeerimine aega 39 minutit. Teises etapis jaotati koodid pea- ja alamkategooriatesse (lisa 4).

Andmeanalüüsis ei kasutatud kaaskodeerija abi, kuid uuringus saadud andmeid kodeeriti autori poolt kaks korda, mille käigus lisati uusi mõtteid ja koode. Lõpptulemusel tekkis kolm peakategooriat, mis koostati uurimisküsimuste põhjal, ning 12 alamkategooriat. Kodeerimise käigus tekkis erinevaid koode kokku 19.

TULEMUSED

Magistritöö eesmärk on uurida, kuidas Tartu koolide 4. klasside õpetajad lõimivad keelt ja kirjandust olukorras, kus riiklik õppekava käsitleb lõimimist üldpõhimõttena, kuid ei sätesta selle täpseid rakendusviise. Eesmärgi täitmiseks viidi läbi üheksa poolstuktureeritud intervjuud Tartu koolide 4. klasside eesti keele õpetajatega. Intervjuu transkriptsioonidest moodustus uurimisküsimuste põhjal kolm peakategooriat ning 12 alamkategooriat (lisa 4).

1. Eesti keele ja kirjanduse lõimimine. Alamkategooriates analüüsitakse lõimingu olulisust ja loomulikkust, kuidas õppematerjalid toetavad lõimimist, keeleteemade õpetamist läbi kirjanduse ning raskusi, mis lõimimisel tekivad.
2. Kirjanduse osakaal eesti keele tundides. Tekkis kolm alamkategooriat: eesti keelt on rohkem, kirjandust on rohkem ning eesti keelt ja kirjandust õpetatakse vaheldumisi.
3. Kirjandusõpetuse eesmärkide täitmine. See peakategooria jaguneb neljaks osaks, kus uuriti kirjanduse olulisust, kirjandusteoste valikut, kirjanduse õpetamist üldiselt ning hindamist ja õpilaste valmisolekut viiendaks klassiks.

Uuringu tulemused on töös esitatud peakategooriate kaupa. Usaldusväärse eesmärgil on autor oma väited ja tõlgendused tihedalt sidunud tsitaatidega intervjuudest, mis on eristatud muust tekstist kaldkirjaga (Kalmus *et al.*, 2015). Selleks, et säiliks intervjuueeritavate anonüümsus, on igale uuringus osalejale määratud oma kood. Kood koosneb sõnast „vastaja“ tuletatud suurest V-st ning järjekorranumbrist. Näiteks on esimene vastaja esitatud järgmiselt: V1. Tekstilised näited on toimetatud, et edastatud mõte oleks lugejale arusaadavam. Tsitaatidest välja jäetud osa asemel on kasutatud ümarsulge, mille keskel on kolm punkti: (...). Nurksulgudes on välja toodud autori poolsed täpsustused konteksti paremaks mõistmiseks.

Eesti keele ja kirjanduse lõimimine

Kõikide õpetajate jaoks on 4. klassi eesti keele tunnis keele ja kirjanduse lõimimine väga oluline. Tuuakse välja, et eesti keele ja kirjanduse lõimitult õpetamine on oluline mitmel tasandil ning mõlemad õppeained toetavad üksteist õppimisel.

V4: „Ikka noh, siis [lõimimisel] saab rohkem lahti seletada. Kuigi tegelikult eesti keel ja kirjandus ongi seotud (...) See laiendab õpilaste silmaringi.“

V3: „(...) kuna me ei erista neid tunde praegu [4. klassis] veel, et siis ongi nagu see, et me saame jooksvalt ja sujuvalt nagu minna. Kui nad tahavad mingil teemal rohkem arutleda, siis me võime täiesti arutleda, ei pea minema grammatikateema juurde edasi (...) me võimegi teha täiesti arutleva kirjanduse tunni sinna hoopiski asemele.“

Õpetajad toovad välja, et eelkõige on keele ja kirjanduse lõimine vajalik selleks, et õpilased saaksid tunnetada seda terviklikkust – läbi lõimingu luuakse neile tervikpilt ning nii nad suudavad eesti keelt ja kirjandust rakendada ka teistes ainetes.

V6: „Lõiming üldse on tore asi. Et lapse jaoks ikkagi maailm nagu terviklik. Kui sa ellu astud, siis ei ole ka ained eraldi.“

V7: „No ma arvan, et selline lõimitud õpe ju tegelikult üleüldse aitab asjadest paremini aru saada. See loobki sellise tervikliku lahenduse, nagu õpilane saab terviklikumalt aru. (...) See ju loob lapsele selle arusaama, milleks tal seda keelt üldse vaja.“

Ollakse arvamusel, et koolides peaksid lisaks eesti keelele ja kirjandusele olema ka kõik teised ained omavahel rohkem lõimitud. Eesti keel ja kirjandus peaksid olema lõimitud terve koolitee, mitte ainult 4. klassini, sest eraldi õppimine võib tekitada õpilastes segadust, rohkem pingeid ja hoopis takistada tervikliku arusaama teket.

V7: „See siuke eraldi õppimine minu meelest suurendab või noh, ongi nagu lastel on hull segadus. Neile tundub, et nad peavad nii palju erinevaid asju õppima ja nende päevad on hästi hakitud, sest need teadmised on (...) ainete järgi nagu lahus. Ja see ei toeta sellise terviklikkuse tekkimist.“

Lõimitud õpe näib olevat efektiivne viis õpilaste motiveerimiseks:

V3: „Ma arvan, et see [lõimimine] pigem nagu motiveerib või see ei tekita seda vastumeelsust nii suurt neis, et kui tavaliselt ma näen seda, et vanemas klassis nad kuulevad sõna kirjandus, siis see on midagi õudset nende jaoks. (...) Et kui neid omavahel lõimida niimoodi, et nad ei saa aru, et mis hetkel me teeme kirjandust, mis hetkel eesti keelt, siis selles mõttes on nende jaoks kindlasti nagu motiveerivam.“

Eesti keele ja kirjanduse eraldi õpetamine võib õpilastele tunduda igav:

V5: „(...) kui võtad suuremad klassid, kus on (...) päris suur eraldatus neil ainetel [eesti keelel ja kirjandusel], siis keel jääb võib-olla nagu maru igavaks tunniks neile õpilastele.“

Selleks, et 4. klassi eesti keele tunnis oleksid keel ja kirjandus omavahel terviklikult lõimitud, on vaja õpetajatel piisavalt teadmisi, et lõimitud õpet korraldada. Intervjuus osalenud õpetajad hindavad oma oskusi seoses lõiminguga erinevalt, kuid kõik on ühel nõul, et alati saab paremini ning õpetaja peakski ennast pidevalt arendama.

V1: „Alati saab rohkem, alati saab paremini. Ehk see on see valdkond [lõimimine], mis mitte kunagi ei saa põhjani selgeks. Seal on alati võimalusi ja ma arvan, et õpetaja on oma loomult avastaja, looja, otsija. Ja kui õpetaja ütleb, et minuga on kõik hästi ja ma olen nagu väga hea, siis ta on lõpetanud otsimise.“

Kuigi erinevate õppeainete lõimimist saab õppida ning seejuures ka oma teadmisi ja oskusi alati edasi arendada, tuli kõikidest intervjuudest välja see, et just eesti keele ja kirjanduse lõimimine on õpetajale tegelikult intuitiivne või isegi loomulik ehk nad teevad seda tihti alateadlikult ning suurema planeerimiseta.

V2: „Kui me nüüd lõimimisest selles mõttes räägime, et kuidas ma nagu seda lõimin, siis ausalt öelda tuleb see täiesti kuidagi alateadlikult, ma ei võta ühegi tunni eesmärgiks, et ma pean lõimima neid. (...) Ta ongi selline kaks ühes, et ei olegi nagu eraldiseisvat.“

Keel ja kirjandus on justkui lahutamatud, sest õpetajate sõnul on need ühe asja kaks otsa – ühte ei saa õpetada ega õppida ilma teiseta:

V1: „Ta on nagu läbivalt üks ja see sama teema igal pool, et minu meelest ei saa kirjandust ilma eesti keeleta ja eesti keelt ilma kirjanduseta.“

V7: „Tegelikult tundub mulle väga ebaloomulik, et kui neid kahte [eesti keelt ja kirjandust] nagu üldse lahku viia (...) mul on isegi raske ette kujutada, mille kaudu sa seda keelt siis õpetad, kui mitte nagu läbi tekstide.“

Eesti keele ja kirjanduse lõimimisel on ka palju raskusi ja väljakutseid, millega 4. klassi eesti keele õpetajad peavad tegelema. Õpetajatel tekivad kirjanduse õpetamisel väljakutsed seoses õpilaste piiratud sõnavaraga:

V2: „(...) kui mina õpetajana ei taju, mis võib olla selle raamatu sõnavaras keerulist ja võib-olla ma peaksin hoopiski nagu keeleliselt mingisuguseid raamatus olevaid sõnu näiteks selgitama.“

Samuti on probleemiks sõnavara puudulikkus, mis on tingitud inglise keele mõjust:

V1: „Et vahel kui tahta lihtsalt isegi kirjandusele keskenduda, siis peab seda eesti keele osa juurde õpetama, sest inglise keel takistab. (...) Minul puudub see sõnavara, millega ühildada seda mõistmist. Et mul on raske nagu leida neid seoseid selle põlvkonnaga, sest minul endal ei ole seda kogemust. Mul ei ole sellist sõnavara, mis nendel on.“

Mõned õpetajad toovad raskusena välja ka ajapuuduse, mis tuleneb sellest, et õppekava maht on liiga suur ning erinevate teemade õpetamisel tuleb teha valikuid. See võib omakorda takistada ka lõimimist:

V6: „On palju tervikteemasid, mida tahaks lõimida, aga peabki tegema selle valiku, (...) et jah, parem on lõimida siis, kui võtad tempo maha. (...) Klassiõpetajana on palju aineid, aga kui on ainult eesti keele õpetaja, siis ta suudab paremini orienteeruda.“

Õpetajad peavad ajapuuduse ja suure koormuse kõrvalt leidma tasakaalu erinevate ainetundide vahel ning ette valmistama materjale, mis toetavad lõimitud õppekava rakendamist. Kahe aine lõimimisel peab tundide planeerimisel olema ettenägelik, et mis teemasid saaks koos õpetada ja milliseid õppematerjale selleks kasutada.

V7: „Sellised õpetaja tavalised takistused, et kui aega on vähe ja kui (...) alustad ma ei tea uue klassiga või oled lihtsalt uus õpetaja ja ei jõua nagu alguses endale sellist head süsteemi luua või nagu ise ei taju seda tervikpilti, mis peab selgeks saama ja kuhu peab kevadeks jõudma.“

Lisaks on suureks takistuseks lõimimist toetavate õppematerjalide puudus. Õpetajad on harjunud looma ise materjale, mis toetaks eesti keele ja kirjanduse lõimimist.

V3: „Ma olen harjunud väga palju materjale ise koostama, (...) et ma väga tihti ikkagi ei võtagi seda valmis teksti, vaid valmistan selle teksti ise valmis raamatu põhjal või selle teksti põhjal, mis on õpikus. Ma teen seal ümberjutustuse ja kasutan seal neid väljendeid või neid vajalikke grammatika elemente, mida ma siis tahan kinnistada.“

Lõimimine võib olla keeruline siis, kui õpetatakse erivajadustega lapsi, kellel on vaja kahe aine vahel kindlaid piire:

V3: „Autistliku lapse puhul on kindlasti see, et tema võib-olla vajaks näiteks nagu raame. Temal on vaja teada, et me teeme nüüd tööd tekstiga, et miks me siia mingit suurt ja väikest algustähte segama hakkame – et temal on üks asi korraga. Temal võib see multiasi [lõimimine] pigem tekitada segadust.“

Enamik õpetajad ei kasuta oma igapäevases töös ehk tundide planeerimisel ning teemade valikul põhikooli riiklikku õppekava. Peamiselt tehakse valikuid ja otsuseid oma kogemuse põhjal või kasutades selleks töökaaslaste abi.

V8: „Ja noh, mõtlen, et kuna ma olen juba nii palju aastaid töötanud, siis ma mõned asjad vaatan ka kõhutunde pealt.“

Riiklikku õppekava võetakse kui suunist, mida võib oma töös kasutada, aga ilmtingimata ei pea:

V1: „Tegelikult ma alustan sellest alati, et riiklik õppekava ei ole minu jaoks jumal, see tähendab seda, et seda on võimalik väga laialt tõlgendada.“

V9: „Õpetajal on väga palju vabad käed, et mida teha. Saame ükskõik, mida teha ja kuidas teha, et ma küll ei oska öelda.“

Need õpetajad, kes on riikliku õppekavaga tuttavamad, toovad välja, et lõiming on õppekavas küllaltki uus teema ning soovivad seal näha rohkem infot keele ja kirjanduse lõimingu kohta. Näiteks konkreetseid ja elulisi näiteid selle kohta, kuidas eesti keelt ja kirjandust omavahel lõimida.

V3: „See lõiming on üsna uus mõiste, see tuli alles ju uue õppekavaga, et varem seda lõimingut seal sellisel kujul nagu üldse ei ole rõhutatud. (...) Et praegu nagu noh, ma leian, et õpetajad vajaksid nagu võib-olla õppekavas rohkem suuniseid, et läbi mille nad seda lõimingut saaksid teha.“

Kuid leitakse ka seda, et õppekava nõuab õpilastelt liiga palju ja et selle maht võiks olla väiksem:

V5: „Ma ei ole sada protsenti veendunud, et kõik see, mida me nõuame [õppekavas], et peaks õpetama ja et nad peaks kõik omandama. See ei ole sada protsenti võib-olla nii varakult nii vajalik.“

V6: „Lõimimisega ma ei oska sulle öelda, aga maht võiks olla väiksem.“

Tartu koolide 4. klasside eesti keele õpetajate kogemuste põhjal on õppematerjalide mitmekesisus ja sobivus üks olulisemaid tegureid keele- ja kirjandusõppe lõimimisel. Kirjastused on loonud erinevad õpikud ja töövihikud nii, et eesti keele ja kirjanduse teemad on seal vaheldumisi ning omavahel kasutajasõbralikult seotud. Tänu sellele saavad õpetajad oma töös toetuda lõimimisel õppematerjalidele:

V2: „Selles õppematerjalis on kõik liigid nii või teisiti esindatud ka. (...) Ilma suurema planeerimiseta saab kõik ikkagi jooksvalt läbitud, et ma ei pea ülearu pingutama. Ma olen selles mõttes selle Avita materjaliga väga rahul, seal on suur töö ära tehtud ja ma ei pea jalgratast leiutama.“

Läbiviidud uuringust selgus ka see, et kui õpetajal on saadaval lõimimist toetav õppematerjal, siis pole vajadust ka lisamaterjali otsida:

V6: „(...) praegu on materjal nii mahukas, et ma ei pea ise nagu väga palju juurde otsima. Õpikust hästi palju annab võtta neid tekste, mida sa nagu uuesti ja uuesti kasutada saad.“

Õppematerjalide kasulikkuse kõrval tuuakse välja ka selle murekohad:

V5: „Teistpidi on ka nagu õpikus hästi palju neid vanu tekste, mis neid nagunii ei kõneta, need nimed on rasked (...) Et kui palju see seda maailmapilti tal avardab või juurde annab, kui see tekst on liiga teisest ajastust.“

Intervjuudes küsiti osalejatelt, kas nad õpetavad 4. klassi eesti keele tundides keelt ja kirjandust lõimituna ühtseks tervikuks või on keel ja kirjandust jagatud eraldi tundideks. Vastused jagunesid kolmeks: on neid, kes teadlikult õpetavad eesti keelt ja kirjandust eraldi tundidena:

V6: „Õpetan eraldi. Pigem mul ongi keele ja kirjanduse tunnid eraldi, (...) kui mul on kirjanduse tund, siis seal suuresti on põhirõhk ikka sellel tekstianalüüsil.“

Teisalt on neid õpetajaid, kes eraldi tunde ei erista ning püüavad kahe õppeaine vahel luua terviklikkust:

V3: „Ei meie üldse ei erista.“ V4: „Ühtseks tervikuks ikka.“

Lisaks sellele on õpetajaid, kes on plaaninud üht, aga töö käigus kujuneb välja teisiti. Näiteks soovitakse keskenduda ainult kirjandusele, aga tunni käigus tulevad paratamatult esile hoopis keeleteemad, millega peab tegelema. Enamik ajast on ka vastupidi ehk selleks, et õpetada erinevaid eesti keelega seotud teemasid, on vaja kasutada hoopis erinevaid kirjanduspalasid. Õpetajad toovad välja:

V1: „Et kõik põhineb ikkagi mingisugusel tekstil. Et tekitada seda tundi nii-öelda terviku pildina.“

Ehk keeleteemade õpetamisel võetakse alati aluseks kirjanduslik tekst, mis omakorda tähendab paratamatut lõimingut keele ja kirjanduse vahel:

V3: „(...) ma lähtun ühest tekstist ja siis ongi nagu see, et me tunni alguses loeme, analüüsime seda ja tunni lõpus ma lisan sinna mõned grammatikaülesanded selle teksti põhjal.“

V6: „Kui me õpime keelematerjali, siis me töötame mingi etteantud kirjanduspalaga, on see siis luuletus või proosa. (...) Kui õpime näiteks lauseliike, siis käibki, et ta võtab kirjanduspala ette ja proovib leida lihtlaused ja liitlaused, koondlaused.“

Lõiming eesti keele ja kirjanduse vahel on õpetajate sõnul igapäevane ja loomulik osa õppeprotsessist, mis aitab õpilastel arendada terviklikku arusaama keele ja kirjanduse seostest. Lõiming ei ole ainult õppekava kohustus, vaid ka pedagoogiline strateegia, mis võimaldab kohandada õpikogemust vastavalt õpilaste vajadustele ja õppetöö arengule. Kuigi õpetajad toovad välja ka teatud väljakutseid, nagu ajapuudus, õppematerjalide nappus ja õpilaste erivajadused, on nad kõik ühel meelel, et lõimitud õpe on motiveeriv ja toetab õpilaste õpihimu.

Kirjanduse osakaal eesti keele tundides

Mõned 4. klassi eesti keele õpetajad on seisukohal, et eesti keele osa peaks nende tundides saama rohkem tähelepanu kui kirjanduslik pool. Nende arvates on kõige olulisem keeleline alus, et õpilased saaksid paremini mõista teksti ning arendada oskust end õigekeelselt väljendada.

V2: „Võrdsed kindlasti ei ole. Ikkagi keeleline pool on olulisem sellepärast, et me peame põhja alla saama, vundamenti ära laduma, siis me saame ise paremini teksti mõista ja saame paremini aru, et ilma nagu õigekeelela meil ei ole selle kirjandusega ka midagi peale hakata.“

Kuigi täpset osakaalu ei osata välja tuua, on üldine üksmeel, et keeleteemade õpetamine on 4. klassis esmatähtis ning kirjandusega tegelemine võib toimuda pärast keeleoskuse selgeks õpetamist.

V6: „Mu põhieesmärk on, et saaks need keelelised asjad õpetatud (...) ja siis olen ära planeerinud, et mul need teemad saavad läbitud ja kui mul jääb vaba aega, siis ma teen kirjandust rohkem. Kui mul aega vähem, siis ma teen kirjandust vähem, aga eesti keelt ma ei ohverda. Ja teemad on läbitud, mis on ette nähtud, aga kirjandusega saame siis mängida.“

Teine osa õpetajatest tõdevad, et nende eesti keele tundides on suurem osakaal just kirjandusel, mis on vajalik nii keeleteemade õpetamisel kui ka varajase lugemisharjumuse tekitamisel.

V3: „See on väga selline kriitiline koht, kus nendes seda lugemisharjumust hoida ja tekitada, (...) et selles vanuses nagu seda raamatut tähtsustada. Seda raamatut ja kirjanduse poolt ja kirjanikke üleüldse nagu tähtsustada, on väga oluline.“

Kolmanda osapoole vaatenurgast selgub, et keele- ja kirjandusõppe osakaal võib varieeruda sõltuvalt perioodist, teemadest, õppekavadest ning õpilaste vajadustest. Mõnel perioodil võidakse keskenduda rohkem lugemisele ja juttude kirjutamisele, kuid samas võib teisel ajal rõhk olla keeleteemade kordamisel ja nendesse süvitsi minekul.

V4: „(...) mõni nädal rohkem, mõni nädal vähem, et seda saab kõiki niimoodi vaadata, et kuidas me oleme jõudnud õppimisega.“

Mõned õpetajad arvavad, et ideaalne jaotus oleks umbes pooleks ehk püütakse vaheldumisi õpetades säilitada tasakaal eesti keele ja kirjanduse vahel.

V8: „Et tegelikult need [keel ja kirjandus] vahelduvad, et kui on üks lugemispala, siis sellele järgneb ka keeleõpetuse teema. Loogiliselt võttes peaks olema pooleks.“

Õpetajad määratlevad erinevalt keele ja kirjanduse õpetamise osakaalu 4. klassi eesti keele tundides. Kuigi mõned õpetajad rõhutavad keelelise aluse loomist enne kirjanduse käsitlemist, leidub ka neid, kes peavad kirjandust tähtsaks osaks keeleõppe protsessis, et arendada õpilaste lugemisharjumusi ja süvendada tekstide mõistmist. Püütakse hoida ka tasakaalu, vaheldudes keele ja kirjanduse õpetamist vastavalt õpilaste vajadustele ja õppekava nõudmistele.

Kirjandusõpetuse eesmärkide täitmine

Kõikide uuringus osalenud õpetajatega vesteldes tuli välja kirjandusõpetuse olulisus 4. klassi eesti keele tunnis. Ühest küljest aitab kirjanduse lugemine õpilasel arendada oma sõnavara ja fantaasiat ning õpetab arutlema ja suhtlema teistega.

V2: „(...) kirjanduse lugemine siiski annab väga palju juurde, et lisaks sõnavarale arendab ta fantaasiat (...), sa õpid arutama ja saad aru, et sul on see ühisosa ning sul on kellegagi millestki rääkida.“

Teisalt paneb erinevate tekstide lugemine ning nende põhjal harjutuste tegemine õpilast kaasa mõtlema, treenib tema mälu ning tekitab temas lugemishuvi.

V3: „Kõige olulisem on ikkagi see lugemishuvi hoidmine ja sellest täiesti piisab, kui nad aasta jooksul neli või viis raamatut läbi loevad ja arutlevad.“

Kirjanduse õpetamine 4. klassi eesti keele tundides hõlmab mitmeid erinevaid lähenemisviise ja meetodeid vastavalt õpetajate isiksustele, eelistustele ja klassi vajadustele. Mõned õpetajad kombineerivad raamatute lugemist filmianalüüsiga, püüdes tuua esile sarnasusi ja erinevusi loetud teksti ja vaadatud filmi vahel.

V2: „Kuna raamatumaailm on nii kirju, siis vaatamegi filmi ära ja analüüsime. (...) Et lastele nagu võimalikult rohkem ja palju pakkuda, siis on teoseid, mille lugemise ma lükkan nii-öelda filmi kujul peale. Ja siis need, mis ei ole filmiks saanud, neid ikkagi loeme ka.“

Tunnis pööratakse tähelepanu kirjandusteoste analüüsimisele, uurides ka juttude sügavamaid tähendusi ja kihte. Samuti tutvustatakse õpilastele rohkelt autoreid ja nende tausta. Lisaks julgustatakse õpilasi uurima ja tutvuma iseseisvalt kirjanike ja nende teiste teostega, mida koolitunnis käsitleda ei jõua. Õpilasi harjutatakse esitama oma mõtteid ja arvamusi ka klassikaaslastele:

V9: „Olen lasknud õpilastel ise uurida ja puurida kõigepealt, (...) siis nad nagu uurivad või ise otsivad selle kohta infot ja siis tutvustavad teistele.“

Mõne õpetaja lähenemine hõlmab ka rohkem loomingulist tegevust, nagu näiteks loetud raamatute põhjal piltide joonistamine või slaidiesitluste koostamine.

V8: „Lasen näiteks teha slaidiesitlusi mõne raamatu kohta. Mul nüüd üks poiss tegi loetud raamatu kohta lausa sellise väikese video või filmikese. (...) Räägime, mõtleme, teeme tihtipeale kirjanduspalade kohta ka mõistekaarte.“

Uuringus osalenud õpetajad toovad välja, et oluline on säilitada tasakaal kirjanduslike teemade ja keeleõppe vahel ning õpilasi peab julgustama avastama kirjanduslikku maailma. Lisaks toodi välja ka murekoht kirjanduse õpetamisel 4. klassi õppeaines „eesti keel“:

V5: „Ma kardan, et see maht, mis nagu aastaga läbi jõuad võtta, et on nagu palju väiksem, kui tegelikult võib-olla peaks.“

Selleks, et kirjandust õpetada, toetatakse suures osas õppematerjalidele, mis varieeruvad vastavalt õpetaja enda eelistustele ja kooli ressurssidele. Peamiselt kasutatakse siiski õpikut ja töövihikut, mis hõlmavad endas erinevaid kirjandustekste: proosat, luulet, artikleid, näidendeid ja muudki. Õpetajate poolt tuuakse välja, et kasutatava õppematerjali juures on kõige olulisem ikkagi see, et tekste ja ülesandeid saaks vastavalt õpilastele või tunni teemale kohandada.

Lisaks õppematerjalides olevatele tekstidele antakse õpilastele lugeda ka tervikteoseid. Õpetajad tunnevad, et see võib vahel olla üks keerulisemaid ülesandeid. Kõige olulisemaks toodi ilukirjanduse puhul välja teema sobivus ehk kirjandusteosed peavad kõnetama õpilasi

emotsionaalsel tasandil ning sobima ka õpilaste endi eluga. Raamatut lugedes peavad õpilased ennast tundma kaasatuna ning seda, et nad on loo sündmustega mingil viisil seotud.

V2: „Mulle vahel tundub, et sellise sisuga, mis ei haara teda ja kus ta ei tunne, et ta on nagu osaline selles loos. Neid raamatuid ma pigem ei eelista. (...) kui ma olen neljandasse klassi jõudnud, siis see kirjanduse valik ei ole mitte kunagi olnud samasugune. Mitte kunagi, sest näiteks selle aasta raamatud on kujunenud kõik kuidagi pere ja sõprusega seonduvaks. Ma ei ole otsinud neid mingeid otseselt nii ülearu palju seda teooriat sinna taha, et see taust peab olema, et ma nagu enam-vähem aيمان, mis neile võiks meeldida ja ma usun, et küllalt kuhugi sinna liigituvad nii, et küll ta selle õppekavaga kokku ka läheb.“

Teiseks kriteeriumiks on õpetaja enda teadmised ja kindlustunne: õpetajad eelistavad teoseid, mille sisu ja teemaga nad on kursis, sest nii suudavad nad raamatut õpilastele huvitavalt ja arusaadavalt tutvustada. Kirjandusteoste valikul küsitakse endalt:

V1: „(...) kas mul on piisavalt võimekust tuua see teema lauale nii, et see lapseni jõuaks?“

Lugemiseks antavaid teoseid valitakse ka lõimingut arvestades. Uuringus osalenud õpetajad ütlevad, et valitud teosed peaksid võimaldama õpetajatel leida keeleõppe seisukohalt olulist materjali ning läbi selle toetada õpilaste keeleoskust. Oluline on see, et teksti saaks töödelda nii, et see toetaks õpitavat keeleteemat. Lisaks sellele peab arvestama ka õpilaste lugemisoskust:

V4: „Et ikkagi tuleb arvestada, mis on nende jaoks jõukohane, sest kui lapsi tunda, et kas nad suudavad ära lugeda, kas nad aru saavad.“

Õpetajad võivad tervikteoste valimisel lähtuda ka teiste kooliõpetajate kogemustest ja soovistest ning teha koostööd raamatukoguga. Samuti hoitakse silm peal meedias toimival ning räägitakse ka raamatupoodide müüjatega, et leida õpilastele sobivaid teoseid. Palju pööratakse tähelepanu just eesti autoritele, kuid käsitletakse ka välismaa kirjanikke. Paralleelklasside õpetajad teevad omavahel koostööd nii, et:

V6: „Me leppisime niimoodi kokku, et meil on oma neljandikega (...) sarnased kirjanikud. Aga me jagasime, et erineval ajal loeksime neid, sel aastal ma täitsa lähtusin teistest õpetajatest.“

Kirjanduse õpetamisel kasutatakse mitmeid erinevaid žanre, et õpilastele pakkuda mitmekülget ja kaasavat õpikogemust. Õpetajad tutvustavad õpilastele filmikunsti ning käivad tihti ka teatris. See võimaldab neil tekstides olevaid tegelasi ja sündmusi visuaalselt kogeda ning seeläbi süvendada arusaamist loost.

Õpetajad ütlevad, et luuletuste lugemine aitab õpilastel arendada nii keelelist tundlikkust kui ka avardada nende väljendusoskust. Lisaks lasevad nad õpilastel luuletusi pähe õppida ja esitada, sest see arendab enesekindlust ja suhtlemisoskust. Sageli keskendutakse aga just jutustavate tekstide analüüsimisele ja mõistmisele. Õpetajad püüavad siduda teosed konkreetsete situatsioonidega:

V1: „See tähendab seda, et kui on mingid tähtpäevad, siis ma toon rohkem luulet sisse. Kui on mingisugune situatsioonide lahendamine hästi aktuaalne klassis, siis tulevad rohkem need, mis puudutavad nagu dialooge.“

Lisaks võib erinevatele žanritele lähenemist jagada perioodideks või plokkideks, et süstemaatiliselt erinevaid vorme ja teemasid käsitleda.

V7: „Siis nad [erinevad žanrid] tulevadki nagu ju üsna niimoodi plokkidena. Et mingi ühe kuu lõikes, aga nagu selliste perioodi kaupa ja siis võtame nad läbi.“

Õpilaste kirjandusteadmiste hindamisel kasutatakse mitmeid erinevaid meetodeid ja lähenemisviise. Õpetajad jälgivad õpilaste suhtumist kirjandusse ning hindavad nende huvi ja aktiivsust. Kui õpilane soovib käsitletud raamatut lähemalt uurida ja arutada või kui nad oskavad järgmisel tunnil käsitletavat teemat uuega seostada, võetakse seda arvesse kui edusammu.

Kasutatakse ka mängu, et julgustada õpilasi rääkima, arutlema ja tekstide üle mõtlema. Mänguliste meetodite eesmärk on arendada õpilaste teksti mõistmist ja analüüsioskust.

V1: „Siis meil on klassis hästi palju selliseid mängu, mis panevad lapsi rääkima, arutlema, et ühesõnaga üks oluline meetod on mäng.“

Õpilastele antakse erinevaid kirjalikke ülesandeid. Näiteks juttude kirjutamine või teksti põhjal kokkuvõtete koostamine. Selle kaudu on võimalik hinnata nende arusaamist ja võimet väljendada end kirjalikult. Samuti kasutatakse rühmatöid, kus õpilased peavad loetud sisu edasi

arendama või selle põhjal midagi looma. Õpetajad lisavad oma tundidesse ka suulisi arutelusid, kus õpilased saavad väljendada oma arvamusi, võrrelda tegelasi või analüüsida tekste.

V7: „Aga kindlasti teeme ka näiteks rühmatöid, kus peab seda nagu loetu sisu edasi arendama või midagi nagu ise selle pinnalt looma või edasi tegema. Proovin päris palju teha ka suuliselt kui kirjalikult teksti edasiarendust.“

Lisaks ülesannetele, mis vajavad analüüsiostkust või suhtlemist, kasutatakse peale teose lugemist ka töölehe vormis olevaid faktipõhiseid lugemiskontrolle.

V7: „Mingite raamatute kohta saavad tehtud ka ikkagi sellised üsna klassikalised lugemiskontrollid, (...) et kontrollida nagu sisu mõistmist.“

Uuringus osalenud 4. klassi eesti keele õpetajad tunnevad 5. klassi eesti keele ja kirjanduse õpetajate poolt pinget, et õpilased oleksid valmis õppima keelt ja kirjandust eraldi ning seda väga heal tasemel. Õpetajad tunnevad, et nende õpilased on valmis 5. klassiks, kus on eraldi õppeained eesti keel ja kirjandus, kuid tajutakse ka seda, et:

V8: „(...) me keeleliselt oleme paremal tasemel kui kirjanduses.“

Kõikide uuringus osalenud õpetajatega vesteldes ilmnes, et kirjandusõpe mängib olulist rolli 4. klassi eesti keele tundides. Ühelt poolt aitab kirjanduse lugemine õpilastel arendada sõnavara ja fantaasiat ning samas õpetab see ka arutlema ning suhtlema kaaslastega. Õpetajad toovad esile, et kirjanduse lugemine avardab õpilaste mõtlemist, arendab mälu ning tekitab lugemishuvi, mis on igasuguse keeleõppe aluseks. Mõned õpetajad kombineerivad raamatute lugemise filmide analüüsiga, samas kui teised keskenduvad kirjandusteoste süvitsi minekule ning autorite tutvustamisele. Kirjandusega tegeletakse ka läbi loominguliste tegevustega: piltide joonistamine või slaidiesitluste koostamine.

Kuna kirjanduse õpetamine on õpilaste keeleoskuse arendamiseks väga oluline, peavad raamatud ja muud kirjanduslikud materjalid olema sobivad õpilaste vanusele ja keeleoskusele. Õpetajad rõhutavad, et tasakaalu hoidmine keeleõppe ja kirjanduse vahel on vajalik. Lisaks toovad õpetajad esile murekoha, et õppe- ja ajakava võivad mõnikord piirata kirjanduse õpetamise mahtu, mistõttu jääb osa väärtuslikest tekstidest ja teemadest käsitlemata.

ARUTELU

Magistritöö eesmärk on uurida, kuidas Tartu koolide 4. klasside õpetajad lõimivad keelt ja kirjandust olukorras, kus riiklik õppekava käsitleb lõimimist üldpõhimõttena, kuid ei sätesta selle täpseid rakendusviise. Kuna uuringus osalenud õpetajatele oli kriteeriumiks vaid see, et nad peavad õpetama Tartu kooli 4. klassis eesti keelt, siis oli vastajate hulgas hariduselt nii klassiõpetajaid, eesti keele ja kirjanduse õpetajaid kui ka muu väljaõppega inimesi, kes töö ja elu käigus klassiõpetajaks on saanud. Tulemuste põhjal saab öelda, et nende õpetajate meetodites, mõtteviisides ega seisukohtades erinevusi ei ole.

Lähtuvalt eesmärgist püstitati kolm uurimisküsimust. Esimese uurimisküsimusega sooviti teada, kuidas 4. klassi aines „eesti keel“ lõimitakse omavahel keelt ja kirjandust. Teoreetilises osas esile tulnud seisukohad ilmnesid ka uuringus osalenud õpetajate vastustes: arutledes jõuti mitmel korral arusaamiseni, et keel ja kirjandus on õpetamisel ja õppimisel lahutamatud osad. See tähendab seda, et keelt õpetatakse läbi kirjanduse, aga keelt on vaja selleks, et osata mõista ja analüüsida kirjandust (Org, 2010). Õpetajate arvates on eesti keele ja kirjanduse lõimimine äärmiselt oluline selleks, et luua õpilasele terviklikku maailmapilti (Doull & Ogier, 2024). Kõik õpetajad nõustusid, et kahe õppeaine sidumine aitab õpilastel mõista paremini oma rolli ühiskonnas (Hann & Hagelman, 2021), sest lõiming toetab nii kriitilist mõtlemist, loovust, suhtlemist kui ka koostöö oskusi (Ye & Xu, 2023). Tulemustes tekkis ka väike vastuolu: üks õpetaja küll väitis, et lõimimine on üks olulisemaid meetodeid hariduses, kuid eesti keelt ja kirjandust õpetab ta 4. klassis eraldi tundidena, käsitledes kirjanduslikke ja keelelisi teemasid eraldi. Seda võib põhjendada sellega, et kuna õpetajad tundsid, et keele ja kirjanduse lõimimine on loomulik osa õppetööst, siis ei osanud nad vastates mõeldagi sellele, et nad oma tundides lõimingut teostavad. (Ehala, 2010a) Teine põhjendus võib olla see, et õpetajad küll teadvustavad endale lõimingu olulisust, kuid igapäevatoos seda mingitel põhjustel ei kasuta – olgu selleks siis aja või oskuste puudus.

Ehala (2010b) väitis oma 2010. aastal ilmunud uurimuses, et ei ole ilmunud ühtegi eesti keele ja kirjanduse ühisõppeaine õpikut. Tulemustest on aga näha, et tänapäevased 4. klassi eesti keele õppematerjalid, peamiselt õpikud ja töövihikud, toetavad suurepäraselt keele ja kirjanduse lõimimist. Õpetajad on kasutusel olevate õppematerjalidega väga rahul – õpikud aitavad neil

lõiminguga tegeleda nii, et ise suuremaid jõupingutusi selleks tegema ei pea: õpikutes on eesti keele ja kirjanduse teemad omavahel juba kasutussõbralikult lõimitud (Eesti keele..., s.a.). Sest isegi, kui eesti keele ja kirjanduse lõimimine on õpetajatele loomulik ning iseenesestmõistetav, tekivad selle saavutamisel raskused, kuna lõimimise edukus sõltub põhjalikust planeerimisest ja õpetajate omavahelisest koostööst (Rhodes *et al.*, 2024).

Huvitav oleks edasi uurida koolis kasutusel olevaid õppematerjale ning teha ülevaade sellest, kas eesti keele ja kirjanduse õpikud on lõimimist toetavad. Lisaks sooviks teada, milliseid tähelepanekuid või ettepanekuid teeksid eesti keele ja kirjanduse õpetajad, sest nende arvamus on õppematerjalide koostamisel samuti väga oluline. Selline uuring sobiks kõikidesse kooliastmetesse: 1.–4. klassini on eesti keel ja kirjandus küll õppekava järgi juba lõimitud, kuid ülejäänud klassides peaks soovitude kohaselt nende kahe aine vahel lõiming ikkagi toimuma, isegi, kui õppeaine sisud on erinevad.

Teise uurimisküsimusega sooviti teada saada, milline on kirjanduse osakaal 4. klassi eesti keele tundides. Vastuseid oli kõikvõimalikke variante, mille põhjal saab teha järelduse, et kirjanduse osakaal 4. klassi eesti keele tundides on iga õpetaja enda otsustada. Õpetajad valivad, kas ja millal nad õpetavad rohkem keelt või kirjandust. Ühtset osakaalu Tartu koolide 4. klasside õpetajate seas näha ei ole. Huvitavaks vastuseks oli see, et kirjandusega tegeletakse alles siis, kui keeleteemad on läbitud – justkui on kirjandus lükatud tahaplaanile, mitte ei püüta seda lõimitult ühtse ainenähtena õpetada. Sama on täheldanud ka Vallik (2006), kelle sõnul on kirjanduse õpetamine taandunud keeleõppe varju, mistõttu jääb sisuline töö ilukirjandusega tahaplaanile.

Kolmanda uurimisküsimusega uuriti, kuidas õpetajad toetavad 4. klassi eesti keeles kirjandusõpetuse eesmärkide täitmist. Kuigi esines vastustena ka seda, et eesti keel on 4. klassis olulisem ning kirjandust kasutatakse peamiselt ainult eesti keele teemade õpetamiseks, siis oli kõikide uuringus osalejate arvamus kooskõlas Ghosni (2002) ning Stani (2015) seisukohaga, et kirjandus on äärmiselt oluline, kuna see avardab meie mõtlemist, rikastab sõnavara ning aitab mõista erinevaid kultuure ja inimkogemusi, mis omakorda valmistab õpilasi ette tulevaste ettearvamatute probleemide lahendamiseks (Crystal *et al.*, 2024). Paljud õpetajad tajuvad aga oma töös, et 4. klassis on keeleteemad esmatähtsad. Kirjandust proovitakse õpetada läbi tervikteoste lugemise ning autorite tutvustamise. Peamiseks materjaliks on siiski õpikutes ja

töövihikutes leiduvad tekstid, mis on kohandatud vastavalt õpilaste oskustele (Milković *et al.*, 2025).

Tervikteoste valimisel ei juhindu õpetajad teadlikult põhikooli riiklikust õppekavast. Tulemustest on siiski näha, et uuringus osalenud õpetajate poolt antav soovituslik kirjandus järgib riiklikku õppekava, kus tuuakse välja, et kirjandusteoste sisu peaks õpilastele olema aktuaalne ning arvesse peaks võtma õpilaste võimeid ja huvisid (Põhikooli riiklik..., 2023). See on väga hea, et isegi ilma riiklikku õppekava rangelt järgimata suudavad õpetajad peamisi kriteeriume täita. Murekoht võib olla see, kui õpetaja valib teoseid ainult õpilaste huve arvestades, sest siis võib jääda kultuuri järjepidevuse ja põlvkondliku sidususe kohalt oluline eesti väärtkirjandus lugemata (Põhikooli riiklik..., 2023). Samuti on tulemustest näha, et kõik 4. klassi õpetajad tähtsustavad lugemishuvi tekitamist ja hoidmist oma õpilaste seas.

Magistritöö tugevuseks on kindlasti see, et kõik üheksa õpetajat, kes uuringus osalesid, töötavad erinevates koolides. See annab laialdasema ülevaate kirjanduse õpetamisest 4. klassi eesti keele tundides Tartu koolide õpetajate näitel. Lisaks sellele on töö tugevuseks põhjalik tulemuste osa, mille põhjal saab üksikasjaliku ülevaate uurimisküsimustele koos rohkete tsitaatidega. Selle magistritöö piiranguks oli see, et intervjuud viidi läbi veebipõhiselt – päriselus kohtumisel oleksid arutelud arvatavasti veelgi põhjalikumad olnud.

Lõputöö praktiliseks väärtuseks on see, et saadi teada, kuidas Tartu koolide 4. klasside õpetajad oma eesti keele tundides kirjandust ja keelt lõimivad, missugune on kirjanduse osakaal ning kuidas teostatakse kirjandusõpetust. Magistritöö võib olla kasulik nii õpetajatele endile, et saada ülevaade sellest, kuidas teised õpetajad kirjandusega tegelevad, kui ka õppematerjalide koostajatele, kes saaksid 4. klassi eesti keele õpiku ja töövihiku koostamiseks informatsiooni.

TÄNUSÕNAD

Soovin tänada oma magistritöö juhendajat Mari Niitrat ning Andrus Orgu. Samuti soovin südamest tänada kõiki uuringus osalenud vahvaid õpetajaid. Oma tänusõnad saadan ka oma pere suunas, kes on mind mu õpingutel toetanud.

AUTORSUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Katrin Järvsoo

/allkirjastatud digitaalselt/

21.05.2025

KASUTATUD KIRJANDUS

Ainetevahelise lõimingu koolitus kooli meeskonnale. (s.a.)

<https://16oke.ee/koolitused/ainetevaheline-lõiming/>

Beane, J. A. (1997). Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education. *Curriculum Integration and the Disciplines of Knowledge* (lk 38–47). Teachers College Press.

Crystal, E. N., Segev, Y., & Hayak, M. (2024). Integrative learning of literature and science promotes 21st-century skills. *Cogent Education*, 11(1).

<https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2439625>

Doull, K. & Ogier, S. (Toim). (2024). *Teaching Climate Change and Sustainability in the Primary Curriculum*. Sage publications Inc.

Drake, S., & Burns, R. (2004). Meeting Standards through Integrated Curriculum. *What Is Integrated Curriculum?* (lk 6–17). Association for Supervision and Curriculum Development.

Ebbers, S. M. (s.a.) Linking the Language: A Cross-Disciplinary Vocabulary Approach. *Reading Rockets*.

<https://www.readingrockets.org/topics/vocabulary/articles/linking-language-cross-disciplinary-vocabulary-approach>

Eesti keele õpik 4. klassile, I osa. (s.a.) <https://www.avita.ee/14771/eesti-keele-%C3%B5pik-4-klassile-i-osa>

Ehala, M. (2010a). *Keele- ja kirjandusõpetuse lõiming*. <https://oppekava.ee/keele-ja-kirjandusopetuse-loiming/>

Ehala, M. (2010b). Lõimingust eesti keele õpetuses. Aru, L., & Jaani, J. (Toim), *Lõiming: lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas* (lk 75–101). Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.

Fogarty, R. J. (1991). *How to Integrate the Curricula*. Skylight Publishing.

- Ghosn, I. K. (2002). Four good reasons to use literature in primary school ELT. *ELT Journal*, 56(2), 172-179. <https://academic.oup.com/eltj/article/56/2/172/514491>
- Hann, D. & Hagelman, R. (2021). Geographic and Environmental Themes in Children's Literature. *Journal of Geography*, 120(3), 117–125. <https://doi.org/10.1080/00221341.2021.1915363>
- Huvitav Kool. (2022). *Formaal- ja mitteformaalõppe lõiming – miks üldse lõimida?* <https://www.huvitavkool.ee/2022/06/formaal-ja-mitteformaaloppe-loimingmiks.html>
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, & T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kuusk, T. (2010). Õppeainete seostamisest õppekava lõimingu kontekstis. Aru, L., & Jaani, J. (Toim), *Lõiming: lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas* (lk 6–63). Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
- Laherand, M-L. (2010). Kvalitatiivsete uuringute mõiste. *Kvalitatiivne uurimisviis* (lk 15–24). 2. Tr. OÜ Sulesepp
- Leesi, L. (1997). Vaidlen vastu, Piret Hiisjärvi. *Õpetajate Leht*, lk 5. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=opetajateleht19971017.1.5&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, & T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/intervjuu/>
- Linno, M. (s.a.) *Transkribeerimine*. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/transkribeerimine/>
- Mayring, P. (2022). QCAMap. <https://www.qcamap.org/ui/en/home>
- Milković, I., Cindrić, I., & Cvitanović, D. (2025). In Search of Authentic and Adapted Literary Texts in Textbooks for Young Learners of English as a Foreign Language. *Center for Educational Policy Studies Journal*. <https://www.cepsj.si/index.php/cepsj/article/view/1906>

Nambiar, D. S. (2024). Interdisciplinary Studies: Re-envisioning the Future of Education and Research. *Nexus Review*.

<https://www.nexusreview.org/interdisciplinary-studies-re-envisioning-the-future-of-education-and-research/>

Olev, A., & Alumäe, T. (2022). *Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service*.

<https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>

Org, A. (2022, 19. mai). Andrus Org: kirjandusõpetuse vabadus ja vastutus. *ERR*.

<https://www.err.ee/1608601861/andrus-org-kirjandusopetuse-vabadus-ja-vastutus>

Org, Andrus. (2010). Kirjandusõpetuse lõiminguid põhikoolis. Aru, L., & Jaani, J. (Toim),

Lõiming: lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas (lk 102–127). Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.

Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja 2011, 1, 14*.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>

Põhikooli riiklik õppekava (2023). Lisa 1. *Ainevaldkond keel ja kirjandus*.

https://www.riigiteataja.ee/akt/lisa/1080/3202/3005/18m_pohi_lisa1.pdf#

Remm, E. (2018). *Lõimingu kitsaskohad väikese maakooli näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Rhodes, M. J., Visscher, A. J., van Keulen, H., & Gijssel, M. A. R. (2024). A Review of the Effects of Integrated Language, Science and Technology Interventions in Elementary Education on Student Achievement. *European Journal of STEM Education*, 9(1), 06.

<https://doi.org/10.20897/ejsteme/14570>

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, &

T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*.

<https://samm.ut.ee/valimid>

Stan, R. (2015). The Importance of Literature in Primary School Pupils' Development and Personal Growth. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 180(1), 454–459.

<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.02.144>

- Tomp, S. (2016). *Klassiõpetajate õpetamistegevused mõistete kujundamisel põhikooli II kooliastme emakeeletundides* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/d70ec856-1ee5-421f-9047-d2c578bdadb2/content>
- Uibu, K., & Voltein, E. (2010a). Eesti keel. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 215). Haridus- ja Teadusministeerium.
- Uibu, K., & Voltein, E. (2010b). Teine kooliaste: eesti keel ja kirjandus. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 231–242). Haridus- ja Teadusministeerium.
- Vallik, A. (2006, 1. september). Kirjandusõpe on muutumas. *Sirp*. <https://www.sirp.ee/kirjandus-pe-on-muutumas/>
- Õunapuu, L. (2014a). Kvalitatiivse ja kvantitatiivse uurimistöö võtmetunnused. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses* (lk 56–61). Tartu Ülikool.
- Õunapuu, L. (2014b). Valimi koostamise tõenäosuslikud ja mittetõenäosuslikud meetodid. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses* (lk 140–146). Tartu Ülikool.
- Ye, P., & Xu, X. (2023). A case study of interdisciplinary thematic learning curriculum to cultivate “4C skills”. *Frontiers in Psychology, 14*.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1080811>

LISA 1. Intervjuu küsimuste kava

Sissejuhatavad küsimused

- 1 Kui suur on Teie kogemus 4. klassi eesti keele õpetamisel?
- 2 Kas õpetate eesti keelt ja kirjandust ka teistele klassidele?
- 3 Kas olete varem mõelnud eesti keele ja kirjanduse lõimimisele 4. klassis?

Põhiosa küsimused

- 4 Kuidas Te mõistate eesti keele ja kirjanduse lõimingut 4. klassis?
- 5 Kas õpetate keelt ja kirjandust nii, et need on jagatud eraldi tundideks või on need omavahel lõimitud ühtseks tervikuks ja eraldi tunde ei erista?
- 6 Milliseid konkreetseid meetodeid või lähenemisi kasutate, et lõimida keelt ja kirjandust?
- 7 Kuidas Te kavandate ja struktureerite oma tunde nii, et keel ja kirjandus oleksid omavahel terviklikult lõimitud?
- 8 Kui suur osakaal on kirjanduse õpetamisel Teie 4. klassi eesti keele tundides?
- 9 Kuidas valite ehk milliseid kriteeriume kasutate 4. klassi kirjandusteoste valikul?
- 10 Kuidas seostate õpilastele antavat kirjandust eesti keele õppekavaga?
- 11 Milliseid õppematerjale kasutate, et toetada kirjanduse lõimimist eesti keelega?
- 12 Kuidas käsitlete 4. klassi eesti keeles erinevaid kirjandusžanre ja -vorme?
- 13 Kuidas Teie arvates aitab keele ja kirjanduse lõimimine õpilastel arendada nii keelelist kui ka kirjanduslikku pädevust?
- 14 Millised väljakutsed või takistused tekivad Teie arvates keele ja kirjanduse lõimimisel?
- 15 Kuidas Te nende väljakutsete ja takistustega tegelete?
- 16 Kuidas hindate 4. klassi õpilaste edusamme kirjanduse valdkonnas?
- 17 Milliseid meetodeid Te kasutate, selleks et hinnata õpilaste kirjandusalaseid teadmisi?
- 18 Kuidas toetate eesti keele tundides riikliku õppekava kirjandusõpetuse eesmärkide täitmist?
- 19 Kuidas hindate oma teadmisi ja oskusi seoses lõiminguga?
- 20 Kas Teie arvates peaks juba teisest kooliastmest alates olema eesti keel ja kirjandus eraldi õppeainena

21 Milliseid täpsustusi sooviksite näha põhikooli riiklikus õppekavas seoses 4. klassi keele ja kirjanduse lõimimisega?

LISA 2. Väljavõte transkriptsioonist

K: Kuidas Te kavandate ja struktureerite oma tunde nii, et keel ja kirjandus oleksid omavahel terviklikult lõimitud?

V7: No meie koolis on niimoodi, et meil on muidu pikad tunnid, et meil kestavad tunnid kaheksakümmend viis minutit. Nii et seda eesti keelt ja kirjandust muidu oleks neljandas klassis viis lühikest on ju, siis meil on kaks pikka ja üks lühike. Ja üldiselt ma olen siis üles ehitanud niimoodi, et nendes pikkades tundides oleks sees mõlemad. Et igas selles pikas tunnis on vähemalt või noh, tegelikult mitte vähemalt, ega üle ühe teksti ei loegi. Et igast pikas tunnis on kindlasti sees mingisugune kirjandustekst või töö tekstiga ja keeleteema ka. Et noh, et nagu väga harva võib-olla noh, nagu mõnel nädalal selles lühikeses tunnis on nagu ainult tekst või ainult keeleteema harjutamine. Aga üldiselt jah on nagu mõlemas või noh pikas tunnis mõlemad nagu esindatud ja noh, üldiselt ma proovingi niimoodi, et ühes nädalas on üks grammatikateema, millele see nädal siis keskendub, ja nagu nädala eesmärk tuleb sellest grammatikast siis noh, nagu leian, sobivad tekstid või mis iganes sinna juurde nagu sobib. Jah, et võib-olla nagu selles mõttes, et mul nagu aluseks on küll jah rohkem nagu keeleteema planeerimist, alustan sellest.

K: Et kõigepealt grammatikateema ja siis sinna juurde mingi kirjandustekst, mis sobib sellega?

V7: Mhm.

K: Aga on ka niimoodi, et valite mingeid kirjandustekste või teoseid ka lihtsalt niisama lugemiseks?

V7: Jaa kindlasti, jaa ikka jah, selles mõttes, et loomulikult töötame ka niisama, et iga kord ei analüüsi keelest lähtuvalt seda.

K: Kui suur osakaal on kirjanduse õpetamisel Teie 4. klassi eesti keele tundides?

V7: Jah, ma ei teagi, ma ei oska vist nagu niimoodi osakaalu välja tuua. Et mulle tundub, et see nagu ka võib olla periooditi või kuuti ka nagu natuke vahetub. Et noh, et ütleme, et praegu siin selles kuus ongi nagu selline rahvaluuleteema ja siis tegelikult on seda nagu rohkem, et nagu siin kuus me tegelikult tegeleme nii-öelda selle kirjanduse poolega nagu palju rohkem kui keelega.

LISA 3. Näidis kodeerimisest

K: Kuidas mõistate eesti keele ja kirjanduse lõimingutest neljandas klassis?

V2: Kuna õppematerjalid üldjuhul need õppematerjalid, mida mina kasutan õpiku näol siis keeleteemad vahelduvad tekstidega ja need väikesed lapsed ikkagi peavad kõigepealt lugeda saama, nii et tegelikult meil on kaks-ühes neljandas klassis. Et me nagu olemegi kogu aeg selle kirjanduse sees, tead, ma ei ole sõna kirjandus sinna külge pookinud siis tegelikult ma isegi tänaste tundide peale mõtlen siis esimese tunni ajal tegelesime me tegusõnade teemaga, mis oli nagu täiesti eesti keele tund. Teine tund oli tegelemine lugemisega, lugemine, sellega seotud ülesanded, arusaamine, mõistmine, jutustamine. Tegelikult, kui ma tahaksin pealkirjastada neid tunde, siis mul oli täna eesti keel ja kirjandus.

K: Kas õpetajate keelt ja kirjandust nii, et need on jagatud eraldi tundideks või on need omavahel lõimitud ühtseks tervikuks niimoodi, et eraldi tunde ei eristagi?

V2: Jah, ja siinkohal võiks täitsa ju mõelda, et mis selle tunni nimi võiks olla.

Kui meil on esimesest neljandani aine eesti keel, et kas see võiks olla mingisuguse teise nimega üldse, õppeaine ja nad on nagu kaks ühes.

K: Aga nagu aru saan, siis teie ei planeeri neid eraldi tundidena, et vahel on ka niimoodi koos ja vahel on ka eraldi, nii nagu täna oli, eks lihtsalt, nii nagu õppematerjaliga satub ja teemadega.

V2: Jah, ja kuna ise mina olen nende õppematerjalidega rahulikum millegagi rahul, ei ole siis ma otsin midagi muud juurde, muudan midagi endale sobivaks. Aga jah, selle peale ma tõesti ei ole varem tulnud ja väga huvitav teema seda uurida. Huvitav tahaks kohe teada, miks.

K: Milliseid konkreetseid meetodeid või lähenemisi kasutate, et lõimida keelt ja kirjandust?

V2: Kui me nüüd lõimimisest selles mõttes räägime, et kuidas ma nagu seda lõimin, siis ausalt öelda kui me, tuleb täiesti kuidagi alateadlikult, ma ei võta ühegi tunni eesmärgiks. et ma nean lõimima neid. See ei ole kunagi minu

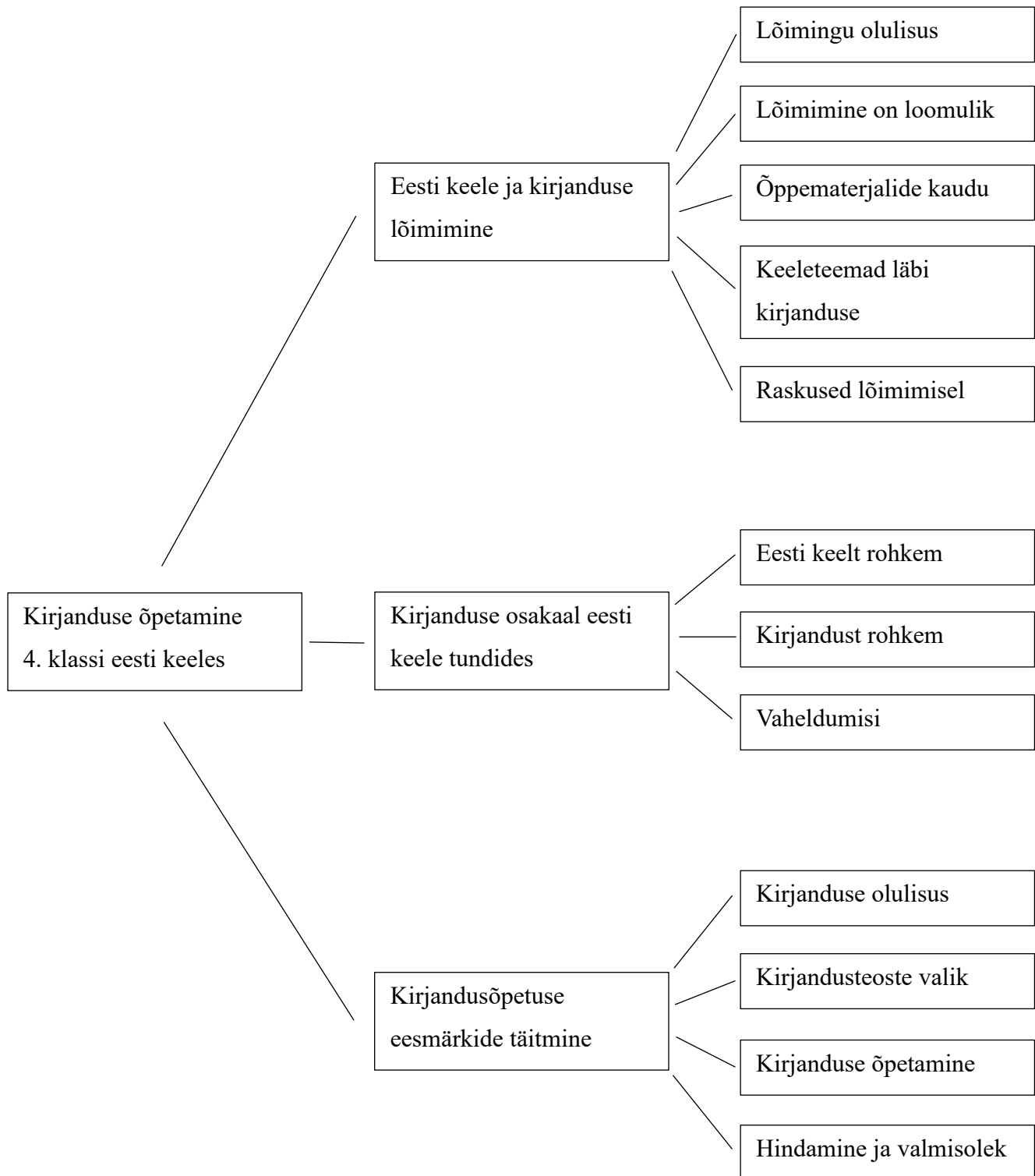
The screenshot shows a 'Category system' interface with a list of seven categories. Each category has a colored circle, a title, and three icons: a pencil, a person, and a trash can. The categories are:

- RQ1-1: Õppematerjalide kaudu (Red circle)
- RQ1-2: Lõimimine on loomulik (Pink circle)
- RQ1-3: Eraldi tunde ei erista (Yellow circle)
- RQ1-4: Keeleteemad läbi kirjanduse (Green circle)
- RQ1-5: Kirjandust ei lõimi (Teal circle)
- RQ1-6: Lõimimise olulisus (Orange circle)
- RQ1-7: Raskused lõimimisel (Blue circle)

Vertical labels on the left side of the screenshot indicate the mapping of these categories to the text above: RQ1-1 (red), RQ1-2 (pink), RQ1-3 (yellow), RQ1-1 (red), RQ1-2 (pink), and RQ1-2 (pink).

(Joonis 1)

LISA 4. Pea- ja alamkategoriate jagunemine

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Katrin Järvsoo,

- 1 annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kirjanduse lõimimine 4. klassi eesti keele tundides Tartu koolide näitel“, mille juhendaja on Mari Niitra, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
- 2 Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
- 3 Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
- 4 Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Katrin Järvsoo

21.05.2025